

ORGANIĐI KİMLER YİYOR?

Türkiye'nin ya da dünyanın herhangi bir gelişmekte olan ülkesindeki yoksul çiftçilerin alın teri ve emeği organik ürünler, bir grup tarafından "sözleşmeli üretim" adı altında toplanıp büyük kâr marjlarıyla alım gücü yüksek mutlu azınlığa ulaştırılıyor.

Geçen yazıyı "Özetle, bugün büyük şehirlerde oturanların şu veya bu nedenle organik ya da doğal ürünlere duymuş oldukları özlem ve bunun yarattığı talep, bazı girişimci ruhların oluşan bu pazar talebine yönelik 'organik' ya da 'doğal' ürün markalarını akıllıca kullanmalarına yol açmıştır. Yani organik ürünler ne gerçek anlamda doğal ne de hiçbir kimyasal girdi kullanılmadan üretilmiş ürünlerdir. Organik ürünler, tüm dünyada kanun ve yönetmeliklerle belirlenmiş bir dizi kimyasalın kullanımıyla ve belli standartlara göre üretilmiş ürünlerdir" diyerek bitirmiştım.

Bu yazıda da Türkiye ve dünyadan örneklerle, organik ürünlerin nasıl markalaştığını ve hızla sizin düşlerinizdeki doğal ürünlerden nasıl uzaklaşıp neoemperyalizmin sömürü aracı haline geldiğini ve organik adı altında yürütölen sahtecilik girişimlerini anlatmaya çalışacağım.

Prof. Dr. Selim Çetiner

Sabancı Üniversitesi
Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi
selim.cetiner@tarlasera.com

Türkiye'deki organik üretim değerlerine baktığımızda, bu sektörün dünyanın çoğu ülkesinde olduğu gibi son 20 yılda gerçekten oldukça hızlı büyüdüğünü kolayca görebiliyoruz. Yalnız burada birkaç saptama yaparak konuyu biraz açmakta yarar var.

Yeni adıyla Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (TÜGEM) organik üretim verilerine göre 2002 yılında 12 bin 428 olan üretici sayısı 2010 yılında 42 bin 97'ye yükselmiş; ürün sayısı da 150'den 216'ya çıkmış. Halen 769 şirket, çoğu yabancı 17 kontrol ve sertifikasyon kuruluşu var. Ürünlerin bir kısmı doğadan toplanan defne yaprağı, kekik, adaçayı gibi bitkiler; önemli bir kısmı da kuru üzüm, incir ve kayısı gibi klasik tarım ürünlerimiz.

İstatistiklere göre Türkiye'de üretilen organik ürünlerin yüzde 98'i ihraç ediliyor çeşitli Avrupa ülkelerine. İhracat gelirleri ise öyle fazla değil; hepsi toplam 37 milyon dolar. Bu da dünya organik pazarının yüzde 1.5'ine tekabül ediyor. Ben oldum olası bu rakamları/istatistikleri kullanmaktan pek hoşlanmam; ancak, görünen o ki dünyayı kurtarmaya aday bir üretim modeli olarak öne sürülen organik üretim öyle abartılacak boyutlarda da değil. Evet, çiftçi bir miktar fazla gelir elde ediyor ama yine her şeyde olduğu gibi asıl parayı ticaretle uğraşanlar, sertifikaya veren yabancı şirketler kazanıyor. Farklı bir sömürü düzeni; neoemperyalizm.

İngiltere'nin tüketim rakamlarında ise son yıllarda yaklaşık yüzde 10 düşüş var. İngiltere'deki en büyük organik kuruluş olan "Soil Association" sözcüsü Lord Melchett bunu ekonomik krize bağlasa da analistler bunu pek doğrulamıyorlar. Tüketicilerin organik ürünleri ödediklerinin karşılığını alamadıklarını düşündüklerini gösteriyor anketler.

Hazır İngiltere demişken, burada birkaç hatırlatma yapalım. Lord Melchett Soil Association'un en etkili ve ateşli sözcülerinden; kendisi aslında ICI yani "Imperial Chemical Industries" isimli zamanın en büyük uluslararası kimyasal şirketinin varisi. Son zamanlarda hidayete erip organiğe dönüyor. Geçtiğimiz yüzyıl ortalarına kadar dünyanın en büyük emperyalist gücü Birleşik Krallık'ın veliht prensi Charles ise "Dükün Orijinalleri" isimli organik markası ile İngiltere'nin en büyük organik üreticilerinden birisi. Arazilerinde organik üretimi sürdürürebilmek için devletten her yıl 300 bin pound (yakla-

şık 785 bin TL) destek alıyor. Tabii bunlar firmasının organik ticaretine yeterli olmadığı için İngiltere'nin dünyanın her yanındaki eski sömürgelerinden topladığı organik ürünleri de pazarlıyor.

Örnekleri artırmak mümkün ama burada başka bir konuya geçelim. Talep bu kadar fazla arz ise doğal nedenlerle kısıtlı olduğu için kapitalist sistemlerdeki girişimci ruh ve çözüm üretme yetenekleri de hemen devreye giriveriyor. Örneğin, bizim o pek organik meraklısı basın yayın organlarımızın hiçbirinde, 22 Eylül 2009 tarihli İngiliz gazetelerinde çıkan haber yer bulmadı. Habere göre, organik ürünlerde sahtecilik yapan ONE (Organic-Natural-Ethical=Organik, Doğal, Etik) şirketi beş yıl boyunca "organik olmayan bir kısım ürünü organik diye" sattıkları için müdürü 27 ay hapis ile ticaretten men ve diğer bazı çalışanları da çeşitli para cezalarına çarptırılmıştı. Keza, ABD'de organik üretimin en yaygın olduğu Kaliforniya eyaletinde, organik olmayan gübrelere kimyasal gübre katarak organik gübre diye satan "Port Organic Products" şirketi sahibi 28 iddiadan yargılanarak hüküm giymişti bundan birkaç ay önce. Yine Kaliforniya'da "California Liquid Fertilizer" şirketi sahibi önceki yıl benzer suçlamalarla yakalanarak tutuklanmıştı; mahkemesi halen devam ediyor. Bunlar da bizim basın yayın organlarımızca görmezden gelinen haberler arasında.

Organik gübre gerçekten çok hassas bir konu. Zira organik kurallar tüm dünyada sentetik kimyasal gübre yerine doğal kaynaklardan elde edilmiş mineral madde kaynakları ile hayvan gübresi gibi organik atıkların gübre olarak kullanılmasını zorunlu kılıyor. Bunlar da özellikle toprağın ve bitkilerin azot ihtiyacını karşılamada her zaman yeterli olamıyorlar ya da çok fazla miktarlarda kullanılmaları gerekiyor. Bu da doğal olarak girdi maliyetlerine yansıyor. Hele sıvı gübrelerin organik olması ise çok daha zor teknik olarak. Hal böyle olunca, girişimci ruhlar organik olmayan kaynakları devreye sokarak "organik" gübre ticaretinden haksız kazanç sağlamaya yöneliyorlar. Bu tip sahte organik gübrelerle beslenmiş organik ürünleri normal laboratuvar analizleriyle saptamak ise neredeyse imkânsız. Bu ancak satılan gübrelerin analizi ile mümkün, bir de bu işle uğraşanların muhasebe defter kayıtlarının çok iyi izlenip incelenmesini gerekli kılıyor.

Buna benzer "organik" suçlar, yani organikteki sahtecilik olayları ABD ve Avrupa'da sık sık haberlere düşüyor; bizimkiler ise bunu pek görmüyorlar ya da görmek istemiyorlar nedense. Ülkemizde gıda üretiminde her türlü "tağşiş" yani hile sıkça gündeme geliyor. Tarım Bakanlığı yetersiz de olsa denetim yapıyor; denetim sonucu bu hileli gıdaları üreten firmalara para cezası veriyor, ancak firmaların isimlerini kamuoyu ile paylaşmıyor. Buna gerekçe olarak da bazı yasal engelleri gösteriyor. Tabii insan sormadan edemiyor; insan sağlığı ile alenî oynayan bu firmaları koruyan kanun maddesini neden değiştirmiyorsunuz? Bu zihniyetteki denetim kuruluşlarından fazla bir şey bekleyemiyoruz organik ürünlerin yasalara uygun üretilip üretilmediğini kontrol etmeleri açısından. Zaten, Organik Tarım Kanunu ile ilgili Yönetmelik de organikteki sertifikalı üretim sürecinin önemli bir kısmını yetkilendirmiş olduğu çoğu yabancı toplam 17 "Kontrol ve Sertifikasyon" şirketine devretmiş bulunuyor. Dolayısıyla ile "Organik Sertifikası" ücreti karşılığı bu şirketler tarafından veriliyor. Organik üreticisi çiftçilerin en büyük şikâyeti ise yüksek sertifikasyon ücretleri.

Ne var ki, dikkatinizi çekmek istediğim husus bununla da sınırlı değil. Organik ürünlerin klasik ürünlere göre 2-5 kat arası daha pahalı olması, dolayısıyla ile sadece toplumun alım gücü yüksek bir kesimine hitap etmesi de başka bir çelişki. Yazı içerisinde farklı şekillerde dile getirildiği üzere bu ürünler genelde ABD ve Avrupa'da bizde ise İstanbul gibi büyük şehirlerde yaşayan küçük bir grubun ancak erişebildikleri ürünler. Yani, Türkiye'nin ya da dünyanın herhangi bir gelişmekte olan ülkesindeki yoksul çiftçilerin alın teri ve emeği organik ürünler bir grup tarafından "sözleşmeli üretim" adı altında toplanıp büyük kâr marjlarıyla alım gücü yüksek mutlu azınlığa ulaştırılıyor.

ABD'de tartışmasız en büyük "organik" dağıtım zinciri olan "Whole Foods Market", yerel organik ürünleri tüketiciye sunmak için Teksas'ın Austin kentinde kurulmuş (Şekil 1), ancak talep arttıkça irili ufaklı birçok organik ürün şirketini alıp kısa sürede Amerika'nın büyük şehirlerinde görkemli "Whole Foods Market" zincirlerini oluşturmuş. Şimdilerde hisse senetleri borsa-

da işlem görüyor. Yerel organik ürünleri satmak temel prensibi olarak ilan edilmiş olsa da, aldığımız ürünlerin üzerindeki etiketleri incelediğinizde ürünlerin, Çin, Şili, Meksika hatta Tanzanya gibi uzak diyarlardan geldiğini görebilirsiniz (tabii gözlüğünüzü takıp küçük harflerle yazılanları incellerseniz). Dünya'nın her tarafından her türlü meyve - sebzenin yanında, paketlenmiş veya paketlenmemiş tahıllar, kahvaltılıklar, et ve süt ürünleri, deniz ürünleri, kozmetikler vs. var; hem de en çekiçi ambalajlar içerisinde. Sadece plastik poşet vermiyorlar; çevreye duyarlı oldukları için! Her cumartesi günü WFM'in 2 blok yukarısında kurulan yerel çiftçi pazarında ise ne bu şatafatlı ürünleri ne de bu çeşitliliği bulabiliyorsunuz.

Whole Foods Market bir yana, Şekil 2'den görülebileceği üzere çok uluslu şirketler de bu pazarın çoktan farkına varmış ve yerel şirketleri satın almış bulunuyor. Yani organik ürünler, öyle insanların hayalindeki küçük aile işletmelerinden gelmiyor artık.

Organikle ilgili önceki yazımda da belirtmeye çalıştığım üzere, aslında organik ürünler tüm dünyada belirli standartlara göre organik ya da inorganik çeşitli kimyasalların da kullanımıyla üretilen, ancak klasik ürün-

ABD'de "organik" dağıtım zinciri olan "Whole Foods Market", yerel organik ürünleri tüketiciye sunmak için Teksas'ın Austin kentinde kurulmuş .

lere göre çok daha kısıtlı miktarlarda üretilen ürünler. Gerek üretim maliyetlerinin yüksekliği ve gerekse verimlerinin genelde yüzde 30 civarında düşük olması bu ürünlerin klasik eşdeğerlerine göre 2-5 kat daha fazla

fiyatla satılmasına neden oluyor. Bu da bu ürünleri üretenler dâhil, organik ürünlere ancak toplumun yüksek gelir seviyesine sahip ülkeler ya da kişiler tarafından erişimine olanak sağlıyor.

İşin endişe verici tarafı ise yüksek gelir grubundaki organik ürün talebini karşılayacak miktarda yeterli miktarda yerel ürün bulunamaması, hem bunlar üzerinde uluslararası ticareti artırıyor hem de çeşitli yöntemlerle taşıma olaylarını teşvik ediyor.

Küreselleşen dünyada küresel ekonominin pazar koşullarını burada tartışacak konumda değiliz. Doğal olarak bu işin ticaretiyle uğraşan kesimler bulunacak, yetiştirici kendi yetiştirdiği ürünü kendi çevresindekilere sunmasa bile bunları satarak belirli bir gelir sağlayacaktır.

Ancak burada en büyük sorun, organik olmayan gübrelerin organik gübre adı altında satılıyor olması gibi organik yetiştiricilikte kullanılmaması gereken kimyasalları kullanarak üretilen ürünlerin de organik markası ile satılmasıdır. Burada hem tüketici aldatılmakta, sağlığı ile oynanmakta hem de bu işi hakıyla yapan şirketler açısından haksız rekabet söz konusu olmaktadır.

Özetle, ABD ve AB ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de bu konuda hem Tarım Bakanlığı’nın hem de ORGÜDER şemsiyesi altında örgütlenmiş olan ciddi organik ürün firmalarının iş birliği içerisinde hareket ederek, “organik” adı altında pazarlanan ürünleri standartlara uyum konusunda yakından izlemeleri büyük önem arz etmektedir.

